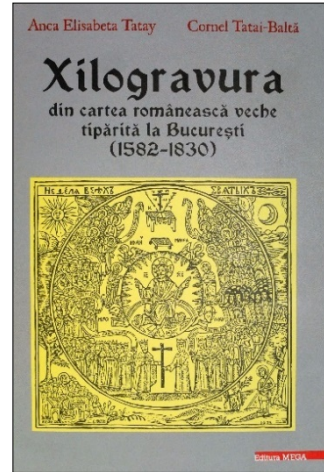

- Diaconescu 2004 - Alexandru Diaconescu, *Statuaria majoră în Dacia romană*, vol. 1, Cluj-Napoca, 2004 (ediție electronică).
- Petolescu 2000 - Constantin C. Petolescu, *Dacia și Imperiul Roman. De la Burebista până la sfârșitul Antichității*, București, 2000.

Anca Elisabeta Tatay, Cornel Tatai-Baltă, *Xilogravura din cartea românească veche tipărită la București (1582-1830)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2016, 515 p. + 3 p. nenumotate.

Datorată unor autori, cu deja foarte bine consolidate și recunoscute cărți de vizită atât în țară, cât și în afara ei, fiică și tată, Anca Elisabeta Tatay și Cornel Tatai-Baltă¹, *Xilogravura din cartea românească veche tipărită la București (1582-1830)* este o lucrare cu valențe științifice, dar și de instruire generală și de delectare (îndeosebi estetică, prin raportare la cultura, literatura și grafica de carte românească veche), apărută anul acesta la Editura Mega, din Cluj-Napoca.

Lucrare elegantă, tipărită în condiții grafice impecabile, extrem de maniabilă (la formatul obișnuit al unei cărți de lectură, ușor de ținut în mână și de foiletat, catifelată, chiar, la atingere), cu coperti cartonate (și cromatică sobră), cartea se impune în mod evident atenției publice într-o manieră aparte, care se poate aprecia din start etalând (și aici termenul e folosit în contrast cu sine), o *remarcabilă modestie* (atitudinală, comportamentală a autorilor, desigur, care reiese din ținuta grafică deosebit de bine temperată a volumului, voit rezervată, neostentativă), deși *travaliul științific*, mai ales *sistemicitatea și extensiunea cuprinsului său nu atât volumică, cât în sine, în conținutul propriu-zis, orientat înspre exhaustivitate*, pe care se

¹ Pe ultimele 3 pagini nenumotate ale volumului s-au tipărit CV-urile autorilor, cu fotografiile lor. Spicuiind din cuprinsul acestor texte de prezentare, reamintim faptul că Anca Elisabeta Tatay (n. 1982) are 4 volume proprii publicate, ultimul, dinaintea celui recenzat acum (acesta realizat în colaborare), intitulat *Din istoria și arta cărții românești vechi: gravura de la Buda (1780-1830)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011, 500 pagini, aducându-i, în 2013, Premiul „George Barițiu” al Academiei Române, precum și peste 60 de studii științifice, publicate în țară și în afara ei, iar Cornel Tatai-Baltă (n. 1944), are peste 14 volume de autor tipărite și mai mult de 120 studii de specialitate, apărute în țară și în străinătate, ceea ce reflectă o prodigioasă activitate de cercetare perpetuată, cu remarcabile rezultate și deschideri înspre viitor (de vreme ce Anca Elisabeta Tatay are astfel de reușite profesionale la o vârstă considerată deosebit de tânără în domeniul de cercetare abordat, în care prea puțini autori s-au putut afirma cu atâta forță până la 30 de ani) în cadrul familiei menționate și nu numai, ci, în general, al istoriografiei românești.

sprijină masiv opul, este realmente impresionant, situându-se mult deasupra calificativului „bine” (respectiv în evidentă și subtilă contradicție cu înfățișarea deosebit de cuminte a exteriorului formal), apropiindu-se sensibil de „superlativ” (respectiv de un anume *maximum*, ce se putea realiza la ora actuală pe o astfel de temă).

Ca atare, așa cum reiese încă de la prima vedere, ne aflăm în fața unei lucrări dense, încadrabilă genului *sinteză-repertoriu, cu accent pus pe vizual*, dar totodată și în fața unei dovezi de acribie și muncă sistematică, interdisciplinară (la intersecția științei sintetizării și repertorierii, istoriei, istoriei artei, esteticii, bibliografiei vechi, istoriei și artei tiparului, cu referire în speță la grafica veche de carte românească). Prin intermediul publicației *ni se cataloghează științific și ni se restituie, în premieră, aproape integral, de sine stătător, informația documentară și vizuală despre ilustrația de carte bucureșteană din perioada 1582-1830*, așa cum poate fi ea reconstituită, după cunoștințele noastre actuale de bibliografie românească veche (trebuie luat în calcul și faptul că relativ multe produse ale tiparului vechi bucureștean, ca de altfel și ale altor oficine românești, active înainte de 1830, s-au pierdut de-a lungul veacurilor, fără ca noi să mai putem avea vreo știre despre existența lor).

Structura internă a lucrării, ingenioasă și practică, este următoarea: după dedicația adresată domnului academician Marius Porumb și scurta introducere intitulată *Argument privind importanța cercetării xilografurii de la București (1582-1830)* (p. 1-15), se intră, fără alte preparative, în conținutul textual al lucrării, grupat, la rândul său, astfel:

[1.]¹ *Xilografii* (p. 16-80), cu mai multe subcapitole: *Ieromonahul Lavrentie, cel dintâi xilograf de la București (1582)*, p. 16-17; *Un xilograf de talie europeană: Ivan Bakov (1678-1705)*, p. 17-22; *Damaschin Gherbest, un xilograf prestigios de factură occidentală (1682-1688)*, p. 22-27; *Antim Ivireanul și Evanghelia greco-română de la 1693, o capodoperă a artei tiparului și a xilografurii brâncovenești*, p. 27-30; *Xilografurorul Ursul Zugrav, reprezentant de frunte al artei brâncovenești (repetarea unor lucrări ale sale între anii 1720-1806)*, p. 30-32; *Tipograful - Episcop Mitrofan, un xilograf controversat (discutarea unei viniete des apărute între anii 1728-1827)*, p. 32-33; *Xilografurorul Dimitrios, autorul unei ilustrații mult vehiculate în epocă (1729-1746)*, p. 33-34; *Xilografurorul Vasile Dobromirski și Evanghelia din 1760*, p. 34; *Xilografurorul Iordache Stoicovici Tipograf (1759-1767)*, p. 34-35; *Xilografurile de tranziție bizantină ale lui Grigorie Ieromonah din Triodul tipărit la București în anul 1768 (tipograf și gravor activ între anii 1747-1774)*, p. 35-48; *Xilografurile lui Mihai Râmnicianu din Penticostarul de la 1768*, p. 48-49; *Colaborarea pasageră a xilografului Popa Costandin Tipograf Râmnician cu Tipografia din București (1774)*, p. 49; *Dimitrie Petrovici tipograf, xilografuror la nevoie (1778)*, p. 49-50; *Xilografuri semnate de Stanciul*

¹ Notăm noi, cu cifre arabe, părțile structurale ale volumului, pentru a reliefa mai bine structura, secționarea sa.

Tipograf între anii 1780-1808, p. 50-59; *Prezența xilogravorilor realizate de Gheorghe Costandin Râmnicăneanu și Dimitrie Mihai Râmnicăneanu în cărțile tipărite la București (circa 1783)*, p. 59-60; *Gheorghe Vlădescu, cel din urmă tipograf și xilogravor râmnicănean în slujba imprimeriei din București (1798-1819)*, p. 61; *Contribuția lui Ghervasie Monah de la Mănăstirea Neamț la împodobirea cărților bucureștene cu xilogravuri (1819-1830)*, p. 61-67; *Xilogravorul Ieromonah Costantie (1820-1830)*, p. 67-73; *Xilogravuri de Popa Simeon existente în cărțile tipărite la București (1823-1828)*, p. 73-77; *Ioan Zugraf și Calendarul din 1823*, p. 77-79; *Xilogravorul de reputație europeană, Gritner (1829-1830)*, p. 79-80.

Primul capitol este urmat de [2.] *În loc de concluzii*, p. 81-85, pentru ca apoi să fie editată deosebit de utila [3.] *Listă a cărților de la București și a gravurilor acestora (1582-1830)*, p. 86-177 (290 titluri descrise). Partea textuală mai conține: [4.] *Bibliografia generală* (276 titluri), p. 179-192 și [5.] *Bibliografia cu referire la xilogravura românească (sec. XVI-XIX)* (158 de titluri), p. 193-201, după care urmează rezumatul cărții în limba engleză, cu titlul: [6.] *The Woodcut in The Early Romanian Books Printed in Bucharest (1582-1830)*, p. 202-207.

Analizând sumar și pe deasupra (din exterior) structura părții textuale, constatăm imediat, pur și simplu, dificultatea redactării unei astfel de lucrări (și munca demnă de admirație a autorilor), în condițiile în care *repertorierea xilogravorilor* a trebuit să fie făcută din mers, într-o veritabilă premieră bibliografică, în manieră integralistă. În paralel cu realizarea repertoriului imagistic, munca de decupare și sintetizare textuală, ca și cea de obținere și sistematizare a imaginilor, este una de pionierat (știindu-se foarte bine faptul că realizarea unei sinteze de acest tip este deosebit de dificilă, când efectiv se desțelenește o tematică de cercetare).

Creionarea textuală a activității diversilor gravori despre care avem știre că au activat în tipografiile bucureștene între anii menționați este un ghid util pentru înțelegerea părții ilustrative a volumului. În acest context, este pe atât de merituoasă, pe cât de mare a fost însuși curajul abordării unei astfel de teme de cercetare! Și observăm că sinteza s-a realizat nu neapărat uniformizându-se, ci diferențându-se prezentările în funcție de informațiile existente, decupându-se nu numai biografiile ca atare (atât cât pot fi ele conturate, cu activitățile specifice corespunzătoare), ci și veritabile teme de abordare și cercetare a ilustrației cărților bucureștene avute în vedere, aplicate unor ediții anume, unor momente semnificative din existența profesională a indivizilor (artiști creatori de xilogravuri), în legătură cu activitatea gravurilor amintiți în context, ceea ce denotă un bun spirit practic al autorilor (chiar ingeniozitate) și o experiență reală în ceea ce privește redactarea unor lucrări științifice de o astfel de anvergură și dificultate, evitându-se împotmolirile, sau, eventual, divagările și mai ales disputele sterile.

Explicațiile legate de activitatea celor 22 gravori avuți în vedere ocupă 65 de pagini, iar *Listă cărților de la București și a gravurilor acestora (1582-1830)* -

îndreptar și reper de comparație de acum absolut necesar în evaluarea acestei categorii de tipărituri vechi românești, - un număr de 92 pagini, ceea ce corespunde unui important *instrumentar de cunoaștere și de lucru*, extins pe 167 de pagini (32-33% din cuprinsul cărții), texte explicative îndeosebi pentru partea de ilustrație a volumului, dar și instructive în general, la modul sintetic.

Să trecem în revistă și modul de structurare a părții grafice a volumului, intitulată, atât de simplu [7.] *Reproduceri* (p. 208-515). Aceasta ocupă 308 pagini (59-60% din cuprins) și, ca atare, reprezintă *aportul științific cel mai consistent și mai sistematic al autorilor*. Realizată cu cea mai mare trudă - dacă ținem seama de faptul că numai găsirea și examinarea „pe viu” a exemplarelor celor 250 de titluri, efectiv foiletate de autori, din cele 290 ediții la care lucrarea face referire, este o performanță în sine, precum și fotografierea elementelor grafice din componența lor etc., întocmirea repertoriului sistematic rezultat se constituie într-un *instrument de lucru* indispensabil de acum înainte pentru cercetătorii cărții vechi de București (sau ai cărții românești vechi în general), indiferent de aspectele abordate (interpretative, de evaluare, de stabilire a influențelor și circulației unor modele etc.), inclusiv pentru identificarea unor tipărituri fragmentare de același tip, existente prin diferite depozite de carte etc., precum și într-un *Album/Repertoriu sistematic de grafică de carte veche*, care poate fi parcurs și numai pentru delectarea artistică a receptorului.

Această secțiune importantă a lucrării debutează cu *Foi de titlu și coperti* (p. 208-303, cu 251 ilustrații), pentru a continua cu *Steme* (p. 304-310, 28 ilustrații), *Ilustrații* (p. 311-465, 254 ilustrații), *Frontispicii* (p. 466-497, 129 ilustrații), *Viniete* (p. 498-506, 56 ilustrații) și *Litere ornate* (p. 507-515, 55 ilustrații). Menționăm că toate reproducerile (în total 773 ilustrații) sunt acurate, impecabil și cu gust așezate în pagină, conferind o frumusețe aparte acestui muncit și bine realizat, în ultimă instanță, volum, atât documentar, cât și ca album de reprezentări grafice (respectiv din punct de vedere artistic).

Contribuția de substanță a volumului este desigur cea de relevare și circumscriere absolut convingătoare (foarte bine și coerent demonstrată inclusiv în plan vizual) a *specificității și identității proprii a ilustrației cărții vechi românești*, prin circumscrierea exemplificată copios (care tinde spre exhaustivitate) a *componentei bucureștene*, atât de reprezentativă în acest context (național), de dătătoare de ton și atât de bine pusă în lumină prin lucrarea de față¹.

¹ În etape anterioare, cei doi autori, în mod individual, puseseră în atenția specialiștilor și a publicului larg ilustrațiile cărților vechi de Blaj, Sibiu și Buda, ceea ce le conferă un loc referențial aparte în continuarea la standarde înalte, în ton cu cercetarea istorică actuală, a preocupărilor de bibliografie veche românească ale unor valoroși antecesorii, din cursul secolului al XX-lea.

Ca atare, prin strădania de față, această creație artistică românească, grafică, a Bucureștiului, *este așezată temeinic*, cu copioase exemplificări, *în context național*, cu relevarea influențelor europene pe care le-au avut artiștii xilografi (unii neromâni, adaptați totuși cerințelor estetice ale românilor, dar și aducători de spirit înnoitor). Aceștia din urmă, adeseori peregrini, creatori de valori artistice remarcabile, devenite în mod indubitabil în ultimă instanță reprezentativ naționale, le-au receptat permanent, fie că ele veneau dinspre spațiul sud-dunărean, fost bizantin, dinspre cel răsăritean (pe filieră rusă), nordic (dinspre polonezi) sau, mai ales dinspre cel propriu-zis al continentului (respectiv dinspre austrieci, germani, italieni sau francezi, cu precădere). Ceea ce a rezultat a fost o sinteză culturală și artistică specifică, românească, cu un apogeu atins în perioada brâncovenească și postbrâncovenească și cu veritabile capodopere (creații realmente originale, în ciuda diferitelor influențe receptate), care pot figura la loc de cinste într-o istorie a graficii de carte europene, ca realizări de vârf ale artei xilografurii, așa cum ne-o dovedește din plin lucrarea recenzată.

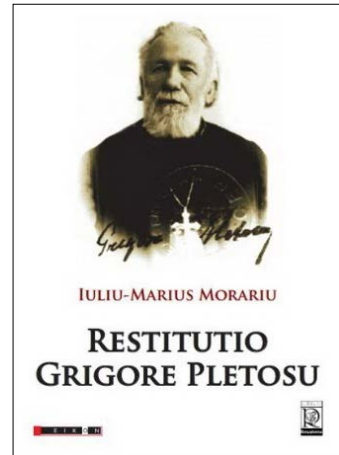
Gabriela MIRCEA*

Iuliu-Marius Morariu, *Restitutio Grigore Pletosu*, Editura Eikon, Editura Renașterea, Cluj-Napoca, 2014, 189 p.

Între personalitățile eclesiastice și culturale de o mare importanță ale Bistriței s-a numărat, fără îndoială, și Grigore Pletosu. Deși au existat anterior lucrări care s-au ocupat de anumite părți ale activității sale, prima biografie a apărut relativ recent, fiind semnată de Iuliu-Marius Morariu, tânăr istoric și teolog din zona Năsăudului.

Publicată la editurile clujene Eikon și Renașterea, în anul 2014, ea este produsul muncii depuse de autor în decursul a câțiva ani, la bază fiind lucrarea de licență susținută de autor în cadrul Facultății de Teologie din Cluj-Napoca, completată de alte articole publicate de el de-a lungul timpului.

Referitor la motivele care l-au determinat să realizeze o astfel de analiză, ele sunt numeroase, începând cu cele ce privesc insuficienta reliefare a vieții

* Alba Iulia; e-mail: peace_gabi@yahoo.com.